

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ПАВЕЛ НИКОЛОВ
„ОТНОШЕНИЕТО РАЗУМ – ЧУВСТВА В ЕПОХАТА НА
ФРЕНСКОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
2.3. ФИЛОСОФИЯ, научна специалност *Социална философия*
от проф. дфн Нина Димитрова, ИФИ – БАН

Павел Николов е редовен докторант по социална философия в катедрата по философски и социологически науки към Югозападния университет „Неофит Рилски“. Документите по защитата на неговата дисертация са изрядни. За член на научното жури в настоящата процедура съм назначена със Заповед на Ректора на ЮЗУ № 649 от 17. 03. 2025 г.

Представената за обсъждане дисертация е посветена на *Просвещението* – епохата, възложила на човешкия разум да легитимира цялостната жизнена сфера; епохата на големия обрат, благодарение на който се е оформила днешната ни идентичност: за първи път в историята хората решават да вземат в ръце съдбата си и да поставят благополучието на човечеството като върховна цел на своите действия, както обобщава Цветан Тодоров в „Духът на Просвещението“. (Впрочем, учудващо е, че този труд не е бил ползван).

Текстът е полемично изследване – амбицията на Павел Николов е да опонира на популярната интерпретация на книгата на Хоркхаймер и Адорно „Диалектика на просвещението“, редуцираща тезата ѝ до „едно-единствено от изреченията ѝ – че *просвещението било тоталитарно*“, както коментира в послеслова съмишленикът на авторите Юрген Хабермас. Обект на критиката на Хоркхаймер и Адорно е инструментализацията на разума, изграждащ един рационализиран, бездушен, „разомагьосан“ свят. Към критичния патос се присъединява и Мишел Фуко, автор на два текста върху Кантовия „Отговор на въпроса *Що е Просвещение*“.

Диалогичният прочит на Павел Николов търси аргументи срещу пресилените оценки в подобни интерпретации (към чието авторство е включен и Зигмунт Бауман) в грижливото изследване на френската просвещенска мисъл, като стремежът му е да изяви нейната умерена позиция спрямо правомощията на разума, съпоставени с тези на чувствата.

Общият обем на дисертацията е 177 страници; структурирана е в увод, три глави (с по няколко параграфа), заключение и библиография.

Уводът съдържа изискваните уточнения за обекта и предмета на изследването, формулираната цел и задачите, чрез чието изпълнение тя да бъде постигната.

Изследването вписва просвещенската философия в рамките на Модерността, като изрично е указано обаче, че Просвещението ще бъде разглеждано не толкова като определен исторически период, колкото като специфичен *етос*. Това именно предоставя възможност на автора да търси и намира негови аналози и в отдалечени по време и място философски и/или религиозни системи.

Обемът на *становището* като тип отзив за дисертационно изследване е твърде ограничен, за да си позволя да разглеждам и представям отделните части; по-скоро последователно ще споделям впечатленията си от прочита на труда, отбелязвайки неговите достойнства и евентуално спорни места.

От търсената гледна точка – утвърждаването на баланса между разум и чувства като доминантна нагласа, са анализирани възгледите на няколко знакови френски философи от епохата (за включването и на Хюм е представен солиден довод), но съм озадачена от липсата на Тюрго и Кондорсе, чиито идеи за прогреса и непрестанното усъвършенстване на човека не може да бъдат подминати, особено с оглед на критиката на франкфуртци.

Проведеният анализ е изцяло удовлетворителен и доколкото българската философска книжнина никак не е богата откъм изследвания на френската философия от епохата на Просвещението, особено от предложения от автора ракурс, смятам това за едно от достойнствата на труда. Оценката ми е валидна и за разработката на представената *кратка феноменология на чувствеността в*

модерната епоха. Всичко дотук е убедително; въпросът ми обаче е следният: доколкото основната атака от страна на знаменитата „Диалектика на Просвещението“ се отнася до връзката между мит и Просвещение (Просвещението като митология), то дали дадените в дисертацията отговори (показващи хармонизирания с чувствата разум) са именно адекватните?

Интересно е решението да се представи предисторията на просвещенския етос, както и по-късната му проекция – това е също един от сполучливите моменти в дисертацията. Моята препоръка тук е да се помисли за включването на още една, и то достатъчно разпознаваема, страна на Просвещението – масонството, неизменно спрягано като сенчеста страна на тази необикновена епоха в историята на човечеството (и предвид факта, че членове на масонски ложи са били Волтер, Дидро, Кондорсе, Д’Аламбер, Хелвеций и др.). Това, разбира се, ако Павел Николов има намерение да продължи заниманията си с тази интересна и значима тема.

Друга моя препоръка се отнася до възможността да бъде анализирано и представено по-обстойно и отношението на изследваните френски философи към религията (това е един от важните белези, които отличават Френското от Немското просвещение например). Тези нагласи достигат и до българското Възраждане век по-късно, превърнало *волтерианец* в синоним на безбожник.

Относно разума като предмет на изследването – както знаем, той има множество амплуа: здрав разум, към който често апелира просвещенската мисъл, но и спекулативен, теоретичен, практически, инструментален, технологичен разум и т.н. В дисертацията са направени някои от необходимите уточнения (за употребата на здравия разум и на изчислителния), но далеч не навсякъде и не за всяко превъплъщение на тази тъй важна човешка способност.

За мен параграф 3.2.1. – „Мистични и религиозни тенденции в нацизма“, е излишен – написаното е вярно, но не е релевантно на темата.

Дотук направените бележки не променят общото ми впечатление за дисертацията като компетентно и професионално изследване.

Авторефератът точно предава духа и съдържанието на дисертацията. В него е включена самооценката на автора за направените четири научни приноси, с чиято претенция съм съгласна.

Пламен Николов е автор на различни публикации, чийто брой е далеч над изисквания. Предоставени са данни и за значителната му активност на научни форуми.

В заключение: като член на научното жури категорично ще гласувам с „да“ на Пламен Валентинов Николов да бъде присъдена исканата образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. *Философия*, специалност *Социална философия*.

25. 03. 2025

Подпис:

OPINION
ON THE DISSERTATION OF PLAMEN NIKOLOV
"THE RELATIONSHIP REASON – FEELINGS IN THE AGE OF
THE FRENCH ENLIGHTENMENT"
FOR THE AWARD OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC
DEGREE "DOCTOR" IN PROFESSIONAL FIELD 2.3. PHILOSOPHY
(Social philosophy)
by Prof. Nina Dimitrova, Institute of Philosophy and Sociology
at the Bulgarian Academy of Sciences

Pavel Nikolov is a full-time doctoral student in social philosophy at the Department of Philosophical and Sociological Sciences at the Southwestern University "Neofit Rilski". The documents for the defense of his dissertation are in order. I have been appointed as a member of the scientific jury in the current procedure by Order of the Rector of Southwestern University No. 649 of 17. 03. 2025.

The dissertation presented for discussion is dedicated to the Enlightenment – the era that tasked human reason with legitimizing the entire sphere of life; the era of the great turnaround, thanks to which our today's identity was shaped: For the first time in history, people decided to take their destiny into their own hands and place the well-being of humanity as the ultimate goal of their actions, as summarized by Tsvetan Todorov in "The Spirit of Enlightenment". (By the way, it is surprising that this work was not used).

The text is a polemical study – Pavel Nikolov's ambition is to oppose the popular interpretation of Horkheimer and Adorno's book "Dialectic of Enlightenment", which reduces its thesis to "a single one of its sentences – that the Enlightenment was totalitarian", as the authors' like-minded person Jürgen Habermas comments in the afterword.

The object of Horkheimer and Adorno's criticism is the instrumentalization of reason, building a rationalized, soulless, "disenchanted" world. Michel Foucault, author of two texts on Kant's "Answer to the Question *What is Enlightenment*", also joins the critical pathos.

Pavel Nikolov's dialogical reading seeks arguments against the exaggerated assessments in such interpretations (whose authorship includes Zygmunt Bauman) in the careful study of French Enlightenment thought, with his aim being to reveal its moderate position towards the powers of reason, compared to those of feelings.

The total volume of the dissertation is 177 pages; it is structured into an introduction, three chapters (each with several paragraphs), a conclusion, and a bibliography.

The introduction contains the required clarifications about the object and subject of the study, the formulated goal and the tasks through the implementation of which it is to be achieved.

The study places Enlightenment philosophy within the framework of Modernity, while explicitly stating, however, that the Enlightenment will be viewed not so much as a specific historical period, but as a specific *ethos*. This precisely provides the author with the opportunity to search for and find its analogues in philosophical and/or religious systems that are distant in time and place.

The scope of the opinion as a type of review for a dissertation research is too limited to allow me to examine and present the individual parts; rather, I will consistently share my impressions of reading the work, noting its merits and possibly controversial points.

From the sought-after point of view – the affirmation of the balance between reason and feelings as a dominant attitude, the views of several prominent French philosophers of the era are analyzed (a solid argument is presented for the inclusion of Hume), but I am puzzled by the absence of Turgot and Condorcet, whose ideas about progress and the continuous improvement of man cannot be ignored, especially in view of the criticism of the Frankfurters.

The analysis conducted is entirely satisfactory, and since Bulgarian philosophical literature is not at all rich in studies of French philosophy from the Age

of Enlightenment, especially from the perspective proposed by the author, I consider this to be one of the merits of the work. My assessment is also valid for the development of the presented *brief phenomenology of sensuality in the modern era*.

Everything so far is convincing; however, my question is this: since the main attack on the part of the famous "Dialectic of Enlightenment" concerns the relationship between myth and Enlightenment (Enlightenment as mythology), are the answers given in the dissertation (showing reason harmonized with feelings) precisely the adequate ones?

The decision to present the prehistory of the Enlightenment ethos, as well as its later projection, is interesting – this is also one of the successful moments in the dissertation.

My recommendation here is to consider including another, and quite recognizable, side of the Enlightenment – Freemasonry, invariably associated as a shadowy side of this extraordinary era in human history (and given the fact that members of Masonic lodges included Voltaire, Diderot, Condorcet, D'Alembert, Helvetius, etc.). This, of course, if Pavel Nikolov intends to continue his studies on this interesting and significant topic.

Another recommendation of mine concerns the possibility of analyzing and presenting in more detail the attitude of the studied French philosophers towards religion (this is one of the important features that distinguish the French from the German Enlightenment, for example). These attitudes reached the Bulgarian Renaissance a century later, turning a *Voltairean* into a synonym for an atheist.

Regarding reason as the subject of study – as we know, it has multiple roles: common sense, to which Enlightenment thought often appeals, but also speculative, theoretical, practical, instrumental, technological reason, etc. The dissertation makes some of the necessary clarifications (about the use of common sense and computational sense), but not everywhere and not for every embodiment of this very important human ability.

For me, paragraph 3.2.1. – "Mystical and religious tendencies in Nazism" is redundant – what is written is true, but it is not relevant to the topic.

The notes made so far do not change my overall impression of the dissertation as a competent and professional study.

The abstract accurately conveys the spirit and content of the dissertation. It includes the author's self-assessment of the four scientific contributions made, with whose claim I agree.

Plamen Nikolov is the author of various publications, the number of which far exceeds the requirements. Data has also been provided on his significant activity in scientific forums.

In conclusion: as a member of the scientific jury, I will vote "yes" to Plamen Valentinov Nikolov to be awarded the requested educational and scientific degree "doctor" in professional field 2.3. Philosophy, specialty Social Philosophy.

25. 03. 2025

Signature: